

SEKCJA ROLNA STOWARZYSZENIA TECHNIKÓW POLSKICH W W. BRYTANII,

- 74, Cornwall Gardens, London, S.W. 7. -

D O D A T E K N r . I

DO N-ru 7-go PRZEGLĄDU ROLNICZEGO.

Inż. Bogusław Werner.

ROLNICTWO GÓRNYCH ŁUŻYC.

WIADOMOŚCI OGÓLNE.

Stosunki rolnicze na obszarze Dolnych Łużyc zostały podane w pracy mojej p. t. "Rolnictwo rej. Śliwice" /Przegląd Rolniczy, Nr. 6, Londyn 1945 r./.

Dotyczyła ona dolno-łużyckich powiatów : Lubin, Łuków, Kalawa, Gródek, Chociebrów, oraz częściowo powiatów Żarów i Gubin. Powyższe obszary pozostawały w obrębie Brandenburgii.

Stosunki rolnicze na części obszaru Górnych Łużyc opisałem w studium p. t. "Rolnictwo Śląskie", wydanym przez Inspektorat Zarządu Wojskowego, Londyn 1944 r. Mam tu na myśli rolnictwo w zachodniej części rejencji Legnica. Były to powiaty: Wojrowice i Rozbórk, oraz częściowo Zgorzelec i Lubią.

Część saska Górnych Łużyc, będących częścią Saksonii, a mianowicie powiatów : Żytawa, Budziszyn, Lubij i Kamieniec. W ten sposób całość Łużyc została opracowana.

Część saska Górnych Łużyc jest ziemią Milczan Łużyckich. Na wschodzie graniczy ona z rej. Legnicką Dolnego Śląska, na północy przylega do obszaru Dolnych Łużyc w rejencji Śliwice / Frankfurt a. O. /, na zachodzie do Saksonii, a na południu styka się wzdłuż granicy powiatu Żytawa z Czechami.

GLEBA.

Powiat Żytawa stanowi krajobraz górski / Góry Łużyckie /. Zaliczyć tu można też południową część powiatu Budziszyn. Obszar ten posiada złoża węgla i bogate kopalnie żelaza, porfiru, bazaltu, granitu i piaskowca. Stąd ku północy obniża się granitowa kłya do wysokości 100 m. nad p. m. W północnej części powiatu Budziszyn mamy grunta czyste i rozległe obszary sosnowych lasów, tak samo jak w całym powiecie Kamieniec. Żywe Lesy ciągną się : 1/ w powiecie Żytawa, wokół miasta Żytawa, pasem z północy ku południowi, na lewo od rzeki Nisy; 2/ w pow. Budziszyn, w poprzek powiatu, szerokim pasem na północ od miasta Budziszyna i na zachód od Zgorzelca / między Budziszynem a Wsporkiem /, i 3/ w północnej części pow. Lubij. Pozostałe obszary zajmują gleby biellicowate.

KLIMAT, podobny do śląskiego, na lewym brzegu Odry, t. j. ciepłota wszystkich dni z temperaturą powyżej 5° C, wynosi 3000 - 3200° C. Są to sprzyjające warunki klimatyczne dla uprawy pszenicy, pozwalają też one na rozwój sadownictwa.

PODZIAŁ UŻYTKÓW ROLNYCH.

Podział użytków w 1937 r. obejmował w hektarach :

ziemia orna / i ogrody handlowe na polach /	112.565.
ogródki przy domach	5.348.
łąki	34.519.
pastwiska	6.271.
sady i szkółki	452
Ogółem - ziemia użytkowo-rolnicza	159.182.

lasy	62.831.
bagna	110.
nieużytki	5.032.
pod zabudowaniami	5.790.
drogi	8.302.
amentarze, place sport. i t.d.	2.927.
wody	5.262.
Ogółem powierzchnia całkowita	246.441.

W.g. Krebs'a procentowy podział użytków rolnych, zależnie od terenów zajętych przez typy gleb przedstawiał się następująco :

Krajobraz lesowy, przeważa rola orna :

	<u>rola</u>	<u>ogród</u>	<u>łąka</u>	<u>pastwisko</u>	<u>las</u>
Górne Łużyce	52	2	15	2	21

Ziemia użytkowana rolniczo zajmowała w pow. Żytawa i Lubij 70 - 80 % całkowitej powierzchni powiatów, Budziszyn 60 - 70 % , a Kamieniec 50 - 60 %.

Łąki zajmowały w pow. Żytawa 15 - 18 % całkowitej powierzchni, pow. Budziszyn i Lubij 12 - 15 %, a w pow. Kamieniec 9 - 12 %.

Pastwiska zajmowały w pow. Lubij 2 - 4 % całkowitej powierzchni, w pozostałych powiatach znacznie niższy odsetek.

PRODUKCJA ROŚLINNA W 1937 r. :

	<u>powierzchnia w ha:</u>	<u>zbiory w tonach:</u>
żyto	29.576	60.700
pszenica	15.282	29.500
jęczmień	5.392	14.300
owies	17.584	39.900
ziemniaki	18.842	393.700
buraki cukrowe	913	32.000
" pastewne	5.987	407.800
koniczyna	12.565	72.700
lucerna	1.252	8.600
len - włókno	298	800
siano z łąk	34.519	172.000
rzepak	503	900

POWIERZCHNIA UPRAW POSZCZEGÓLNYCH ZIEMIOPLODÓW. w stosunku do całkowitej powierzchni powiatów, w.g. Atlasu rolniczego Niemiec w 1927 i 1932 roku.

<u>Żyto - pow. Budziszyn</u>	12.5 - 15 %
<u>pszenica</u>	6. - 9 %, tylko pow. Kamieniec 1-3 %
<u>jęczmień ozimy, najwięcej w pow. Lubij:</u>	0,8 - 1.2 %
<u>" jary</u>	1. - 2 %, pow. Żytawa 0,5-1%
<u>owies pow. Żytawa, Lubij</u>	10 - 12 %, Budziszyn 8 -10%
<u>ziemniaki Budziszyn</u>	8 - 9 %, Lubij 7-8%, Żytawa 5-8%
<u>"</u>	Kamieniec 4-5 %
<u>buraki cukrowe</u>	0,2 - 0,5%, pow. Kamieniec poniej 0,2 %
<u>" pastewne, Lubij, Żytawa</u>	3 - 4 %, Budziszyn 2-3%, Kamieniec 1-2
<u>Koniczyna, pow. Lubij, Żytawa</u>	powyżej 7 %, Budziszyn 6-7%, Kamieniec 4-5 %

Rzuca się w oczy duże nasilenie uprawy pszenicy oraz buraków pastewnych i koniczyny, żyto siewane jest przeważnie w Budziszynskim i Kamienieckim, pszenica w powiatach Lubij i Budziszyn, na lesach.

Ziemniaków sadzą najwięcej w pow. Budziszyn, w pow. Lubij i Żytawa. Tam też spotykamy największy obszar pod uprawę koniczyn, wreszcie najwięcej łąk spotykamy w pow. Budziszyn. Burak cukrowy uprawiają na lesach w okolicy Budziszyna, w pow. Budziszyn, Wosporka / Weissenberg / i w pow. Lubij.

Plon z ha w 1937 r. przedstawiał się w kwintalach następująco :

powiaty :	Zytawa	Lubij	Budziszyn	Kamieniec
żyto ozime	21.6	24.7	20.7	17.3
pszenica ozima	25.4	27.2	25.8	26.6
jęczmień ozimy	25.8	26.7	26.1	23.1
" jary	23.1	24.7	23.5	18.6
owies	22.9	24.1	23.7	20.2
ziemniaki późne	210	243	204	192
buraki cukrowe	416	357	339	307
" pastewne	722	732	647	623
koniczyna	60.6	59.9	55.8	57
lucerna	62.3	69.3	66.6	72.4
siano	57.1	51.5	50	44.2
rzepak	21.7	19.5	26.1	22.9
len	28.3	26.3	28.8	23.2

Należy podkreślić bardzo wysokie plony pszenicy, jęczmienia, buraków cukrowych i pastewnych oraz ziemniaków i lucerny. Z wymienionych 4. powiatów najniższe plony wykazują piaszczysty powiat Kamieniec.

PRZECIĘTNE PLONY Z Ha W 1924 - 29 r.

Żyto 18 - 20 q, pow. Kamieniec 14 - 16 q.
 pszenica 21 - 23 q, pow. Zytawa 19 - 21 q.
 jęczmień ozimy 20 - 24 q, pow. Kamieniec 18 - 20 q.
 " jary 21 - 23 q, pow. Kamieniec 19 - 21 q.
 owies 22 - 24 q, w pow. Budziszyn 20 - 22, w pow. Lubij oraz Zytawa, 18-20 q.
 - w pow. Kamieniec.
 ziemniaki pow. Budziszyn 140-150 q, najniższy plon w pow. Kamieniec 110-120q
 buraki cukrowe tylko w pow. Lubij do 200 q.
 buraki pastewne pow. Budziszyn 340-380 q, reszta powiatów 300-340 q.
 koniczyna 50-55 q, pow. Lubij 40-45 q.

Jak widzimy, rok 1937 odznaczał się znacznie wyższymi plonami, niż przeciętne za 1924-29 r.

NAWOŻENIE. Na Górnych Łużycach stosowano najwyższe dawki sztucznych nawozów w stosunku do pozostałych obszarów wschodnich Rzeszy. Azot 16-20kg czystego N na ha. Potas 30 - 36 kg K₂O na ha.

SADOWNICTWO. Rozróżnia się pomyślnie. W powiatach Lubij i Kamieniec przypada 650-850, a w pow. Budziszyn i Zytawa 850 - 1150 drzew owocowych na 100 ha ziemi użytkowanej rolniczo.

Ilość drzew w tysiącach sztuk i zbiór w tonach w 1934 r.

Jabłoni	787	20.757
grusz	186	4.697
śliw, mirabel i rengłod	230	2.003
wiszni	35	246
czereśni	115	613
brzoskwiń	10	31
orzechów	10	36
moreli	1	3,4

Najwięcej powierzchni pod sadami spotyka się w pow. Lubij - 0,1 - 0,2 % całkowitej powierzchni powiatu. W powiecie tym uprawiają też na większą skalę winorośl, i tak w pow. Lubij pod uprawą wina znajduje się do 0,5% całkowitej powierzchni.

Najwięcej warzyw uprawiają w pow. Zytawa / do 3,7 % ziemi ornej, przeważnie białą kapustę.

LASY w r. 1937 w hektarach:

ogółem w tym : rządowe, Gminne i miejskie, instytucji.

Budziszyn	17.564	1.449	121	1.468
Kamieniec	28.902	7.729	1.138	2.609
Lubij	5.624	169	308	276
Zytawa	7.900	-	3.552	1.959

Lasy obejmują 35 - 45 % całkowitej powierzchni powiatu Kamieniec, reszta powiatów 15 - 25 %.

	<u>Ilość lasów</u>	<u>powierzchnia lasów w ha.</u>
100 - 500 ha	145	11.699.
powyżej 500 ha	27	29.794.

HODOWLA.

Ilość inwentarza żywego przedstawiała się w 1933 r. następująco :

konie	18.585
bydło	112.176
w tym krowy	74.500
trzoda	114.568
owce	3.983
kozy	37.164
drób-kury	468.840
gęsi	57.983
kaczki	18.559
ule	16.074

W 1937 r. liczba owiec podniosła się do 10.802 sztuk.

U d ó j m l e k a wyniósł 180.000 tys. litrów. Mleka koziego udojono 18.692 tys litrów.

W y d a j n o ś ć m l e k a od krowy rocznie wynosiła 2.400-2.700 litrów, tylko w pow. Kamieniec 2,100 - 2.400 litrów. Na Górnych Łużycach stosowane jest powszechnie oprzęganie krów. Oprzęga się do 300-400 sztuk na tysiąc.

Według "Atlasu rolniczego Niemiec", w okresie 1928 - 1932 r. ilość bydła na 100 ha wynosiła 70 - 80 sztuk, w pow. Budziszyn 60 - 70 sztuk.

I l o ś ć b y d ł a : na 1.000 mieszkańców wynosiła w pow. Budziszyn i Kamieniec 300 - 400 szt., w pow. Lubij i Żytawa 200 - 300 szt.

I l o ś ć k r ó w d o j n y c h na 1.000 mieszkańców wynosiła w pow. Budziszyn i Kamieniec 200 - 250 szt. Ilość krów pod kontrolą mleczności wynosiła w pow. Budziszyn 15 - 20 % ogółu krów.

Zastanawia to, że na terenie Górnych Łużyc bydło nizinne czarno-białe stanowi 99,3 % mimo, że część omawianego terenu ma charakter górski.

I l o ś ć t r z o d y c h l e w n e j : na 100 ha w pow. Kamieniec wypada 80 - 100 szt., w pow. Budziszyn-Lubij 60 - 80 szt., w pow. Żytawa 50-60 szt. Ilość trzody na 1.000 mieszkańców : w pow. Budziszyn i Kamieniec wynosi 400 - 500 szt., w dwóch pozostałych powiatach cyfry są niższe.

I l o ś ć k ó z na 100 ha : wypadało w pow. Budziszyn i Lubij powyżej 24 szt. w pow. Kamieniec 20 - 24 szt. a w pow. Żytawa 12 - 16 szt.

I l o ś ć d r o b i u na 100 ha : w pow. Kamieniec i Lubij wynosiła 240 - 270 szt., w pow. Budziszyn i Żytawa 210 - 240 szt.,

W powiecie Budziszyn i Lubij wypadało na 100 ha 6 - 7 ułi.

I l o ś ć u b i t y c h z w i e r z a t g o s p o d a r s k i c h .

w.g. oględzin lekarskich w 4 powiatach Górnych Łużyc w 1936 r.

Konie	1,028	cieląt do 3 mies.	44.540
woły	1.071	" powyżej 3 "	1.945
byki	2.735	trzoda	123.127
krowy	15.950	owce	8.061

R y b o ł ó s t w a większe były w Krebi /Crebe/ Sprewii /Spree/ i Dubcu / Daubitz /.

STRUKTURA ROLNA.

W.g. opracowania krajowego p.t. "Życie gospodarcze wschodnich terenów Rzeszy" :
Gęstość ludności na 1 km² w powiatach w r. 1939 wynosiła :

Pow. Budziszyn	74	mieszkańców
" Kamienica	62	"
" Lubij	82	"
" Żytawa	88	"

U t r z y m u j a c y s i ę z r o l n i c t w a w r. 1935 :

Budziszyn	27.102	24,4 %
Kamieniec	17.061	21,4 %
Lubij	18.024	16,2 %
Żytawa	12.168	13,8 %

Z a t r u d n i e n i w r o l n i c t w i e / Zawodowo czynni / w 1935 r. :

Budziszyn	18.828
Kamieniec	12.288
Lubij	12.758
Żytawa	8.315.

W.g. "Statistisches Jahrbuch, Land Sachsen" w 1933 r. było w 4-ech powiatach Górnych Łużyc :

Gospodarstw rolnych i leśnych do 0,5 ha - 49.367 o powierzchni 4.359 ha
 " " " " powyżej 0,5, ha 19.663 " 220,522 ha

Gospodartwa rolne ogółem w 1933 r.:

	Obszar	ilość gospodarstw	obszar ogółem
	0,5 - 2 ha	6.017	5.941 ha
	2 - 5 "	5.293	16.315 "
	5 - 20 "	5,915	48.910 "
	20 - 100"	2.018	51.912 "
powyżej	100 "	192	25.624 "
	R a z e m	19.435 ha	148.702 ha

G O S P O D A R S T W A R O L N E W. g. P O W I A T Ó W w 1937 r.

-powierzchnia w ha.-

Budziszyn	54.466	"
Kamieniec	36.037	"
Lubij	40.148	"
Zytawa	28.111	"
R a z e m	158.762	ha.

Gospodarstwa do 5 ha zajmowały 20 - 30 % całej powierzchni użytkowanej rolniczo powiatów - w pow. Zytawa 10 - 20 %.

Gospodarstwa od 5 do 20 ha zajmowały 40 - 50 % użytkowanej rolniczo ziemi
 " od 20 " 100 ha zajmowały w pow. Zytawa 40-50 % a w pozostałych powiatach 20 - 30 %.

Gospodarstwa o powierzchni powyżej 100 ha zajmowały w powiecie Lubij 20-30%. W Budziszynskim i Zytawskim własność ziemską powyżej 100 ha wynosi od 10 - 25 % użytkowanej rolniczo ziemi.

W.g. Stremme minimum obszaru mogącego wyżywić rodzinę stanowi w okół Żytawy i na północ od Budziszyna 7 i pół ha. W pow. Kamieniec jest owo minimum trochę wyższe.

Warto też zaznaczyć, iż na ubogich piaskach i bagnach mieszkają Serbo-Łużycanie, a na łąkach i żyznych glinach, jak pisze ks. Domański, panoszą się Niemcy. " Granice na mapie agronomicznego otaksowania ziemi mniejwięcej schodzą się z granicami na mapie etnograficznej "

"Konfiskaty żyźniejszej ziemi i rozdrobnienie serbskiej własności ziemskiej, zepchnęły i zmusiły ten nieszczęśliwy naród do samoobrony : na bagnach, w lasach, ubogich piaskach i w górach" / Ks. Domański, Łużyce, Londyn 1944 r. /

P R Z E M Y S Ł R O L N Y I L E Ś N Y .

Browary znajdują się w Zytawie i w Kamieńcu. W Zytawie była wielka fabryka powideł. Na obszarze Górnych Łużyc spotyka się znaczna ilość cegielni. Elewatorów zbożowych było 110, o pojemności 25.000 ton. W pow. Zytawa były 2. tartaki z dalszą obróbką drzewa, z napędem powyżej 150 H.P.

Ogółem było 23 tartaków, zatrudniających powyżej 20 pracowników, każdy. W Budziszynie była papiernia. Pod względem gospodarczym Górne Łużyce doskonale się uzupełniają z obszarem rej. Lignica. Mieszkańcom tego kraju nie powinno zabraknąć żywności; jedynie w latach nieurodzaju można liczyć się z ewentualną koniecznością dowozu z zewnątrz. Do obszaru opisywanego, T. j. 4 powiatów Górnych Łużyc, miał miejsce dowóz szeregu artykułów rolniczych. Należy wymienić : pszenicę, ziemniaki, prosięta, mleko i t.d. Schöñ jest zdania, iż Górne Łużyce / 4 powiaty / potrzebują dowozu zbóż chlebowych, w ilościach, mogących wyżywić 600.000 mieszkańców.

Zakończę opis wzmianką, iż na obszarze Górnych Łużyc były czynne liczne serbsko-Łużyckie organizacje rolnicze.

Podam teraz w poniższym końcowym zestawieniu następujące dane, dotyczące całego obszaru Łużyc, t. j. Łużyc Dolnych i Górnych, /obszar na zachód od rzeki Nisy /.

Ziemia użytkowana rolniczo	- ok. 461 tys. ha
w tym orna	- ok. 328 tys. ha
w tym pod żytem	- ok. 124 tys. ha
lasy stanowią	- ok. 404 tys. ha

Ziemia użytkowana rolniczo wraz z lasami stanowi ok. 865 tys ha. Jeśli dodać do tego powierzchnie pod bagnami, nieużytki, pod zabudowaniami, drogi, wody, cmentarze, place sportowe i tp., to całkowita powierzchnia wyniesie więc ok. 1-go miliona ha.

Powyższą cyfrę podaje też w numerze styczniowym "Gazeta Ludowa", zaznaczając, iż ludność serbsko-Łużycką, zamieszkującą obszar, liczący pół miliona mieszkańców.

X) do całego obszaru Łużyce

-6-

Dla porównania podamy, iż całkowita powierzchnia Łużyc wynosi nieco więcej niż powierzchnia Górnego Śląska.

Powierzchnia lasów równa się powierzchni lasów Prus Wschodnich, bez lasów rejencji Olsztyn.

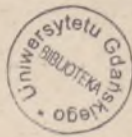
Powierzchnia ziemi użytkowanej rolniczo wynosi nieco więcej niż powierzchnia ziemi użytkowanej rolniczo w b. rejencji Pogranicze.

Wreszcie powierzchnia pod uprawę żyta wynosi tyleż co powierzchnia uprawy żyta na Górnym Śląsku.

Łódź, luty 1946.

oooooOooooo

Inż. Bogusław Werner.

~~BIBLIOTEKA
INSTYTUTU BALSZCZAKA
W BYDGOSZCZY~~

94852 III